

زبان‌شناسی حقوقی: درآمدی بر زبان، جرم و قانون

سیروس عزیزی و نگار مؤمنی. تهران: جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۱. چاپ اول، ۴۱۲ صفحه.

مناسب خواهد بود که یک درس اختیاری در رشته زبان‌شناسی در دوره ارشد و دکتری تعیین شود و کتاب حاضر می‌تواند منبع آن باشد. همچنین برای مطالعات بین‌رشته‌ای حقوق در گرایش‌های مختلف رشته حقوق نیز کاربرد دارد.

۱- بررسی شکلی اثر

- کتاب دارای پیشگفتار، مقدمه، فهرست تفصیلی مطالب، فهرست موضوعی و منابع است. از جدول و تصویر در آن بهره برده شده است و برخی از فصل‌ها دارای خلاصه است.
- مطالب مرتبط، با یک زبان علمی مشخص نویسنده‌گان ارائه نشده است و در موارد زیادی تأثیر نگاه ترجمه‌ای در نثری که در کتاب به کار برده‌اند، هویداست. اما در کل متن کتاب روان نوشته شده است و با سرعت قابل قبولی خواننده می‌تواند کتاب را بخواند.
- قواعد ویرایش و نگارش به‌خوبی رعایت نشده است. برای نمونه در آغاز پاراگراف‌هایی که زیر عناوین قرار گرفته‌اند هم فضای آغاز پاراگراف گذاشته شده است؛ نیم‌فاصله‌ها به‌صورت یکدست در سراسر کتاب رعایت نشده است: «خشونت آمیز» و «انگیزه» صفحه ۵۴، «زاغ زن» صفحه ۱۹۴، «اعلان شده» صفحه ۳۷۴؛ به فاصله‌هایی که پس از واژه‌ها یا علائم سجاوندی قرار می‌گیرند، در مواردی توجه نشده است: «... و سخنرانی» (ص ۵۸) و «قربانی جرم/بزه‌دیده» صفحه ۴۱۲... . گذشته از اینها در مواردی چون آغاز فصل اول کتاب، «سخن آغازین» داریم که در فهرست کتاب نیامده است و معلوم نیست که «سخن آخر» کتاب را باید بخشی از بدنه اصلی کتاب در نظر بگیریم یا بخشی از پیوست‌های آن، چون به‌عنوان یکی از

فصل‌های کتاب، شماره‌گذاری نشده است.

- حروف به‌کاررفته در کتاب و اندازه آن، چندان چشم‌نواز نیست. پس از شماره‌هایی که هر بخش کتاب را تقسیم می‌کند نیز یک «-» آمده است که اضافی است (برای نمونه، ۱-۵-۱-۱-در صفحه ۵۵). در مواردی در پایین یک صفحه، بدون علت خاصی فضای خالی دیده می‌شود؛ برای نمونه، صفحه ۸۳ و ۱۶۸ و شمار زیاد خط‌های هر صفحه نیز خواندن آن را برای یادگیرنده، خسته‌کننده می‌کند. باین حال طرح جلد کتاب و قطع و صحافی کتاب قابل قبول و مناسب به‌نظر می‌رسد.
- کتاب در ۴۱۲ صفحه سامان یافته است. حجم این کتاب برای واحدهای درسی دانشگاهی در ایران که معمولاً دوتایی هستند، زیاد به‌نظر می‌رسد. البته علت زیادشدن حجم کتاب بیش از آنکه به مطالب لازم آن مربوط باشد، به مطالب اضافی، غیر ضروری و گاه اطناب‌های بی‌موردی مربوط است که نویسندگان در آن آورده‌اند که به‌نظر می‌رسد اگر چنین مطالبی در ویراست بعدی کتاب از آن حذف یا کوتاه‌تر شود، حجم کتاب برای یک درس دوواحدی مناسب خواهد بود.

۲- بررسی محتوای اثر

- از نظر اصطلاحات به‌کاربرده‌شده، نویسندگان تلاش کرده‌اند که هم اصطلاحات زبان‌شناسی و هم اصطلاحات حقوقی را با دقت به‌کار برند. گذشته از این، نویسندگان مجموعه‌ای از اصطلاحات خاص افراد مجرم یا پلیس را هم در کتاب به‌کار برده‌اند و معنای آنها را توضیح داده‌اند که از این نظر هم کار آنها دارای اهمیت است.
- در کل می‌توان گفت که اصطلاحات تخصصی به‌کاررفته در این کتاب - چه مربوط به حوزه زبان‌شناسی و چه مربوط به حوزه حقوق - از قبل در زبان فارسی وجود داشته و نیازی نبوده است که نویسندگان برای آنها برابری کنند. اما با توجه به آنکه برخی از این اصطلاحات در زبان فارسی دارای چند برابر هستند، نویسندگان در گزینش برابرهایی رساتر و سازگارتر با شم زبانی فارسی‌زبانان موفق عمل کرده‌اند؛ برای نمونه، آنها برای اصطلاحات «locutionary act»، «illocutionary act» و «perlocutionary act» به ترتیب برابرهایی «کنش بیانی»، «کنش منظوری»

و «کنش تأثیری» را برگزیده‌اند که به‌نظر می‌رسد از همتایان دیگرشان در زبان فارسی فهم‌پذیرتر باشد.

- با آنکه در ارائه مطالب کتاب در مواردی پراکندگی، اطناب و ناهماهنگی به چشم می‌خورد، موضوع هر فصل کتاب قابل فهم است؛ به‌ویژه اینکه در موارد زیادی نویسندگان از مثال‌های خوب و متناسبی برای جااندختن مطلب بهره گرفته‌اند. در مواردی هم برای کمک به فهم مطلب از جدول، تصویر و نمودار استفاده شده است.
- برای معرفی زبان‌شناسی حقوقی به خواننده و بیان کاربردهایی که زبان‌شناسی در عرصه حقوق دارد، این اثر کتاب مفیدی است و مطالب لازم در آن آورده شده است؛ به‌ویژه با توجه به نمونه‌ها و مثال‌ها و موارد عملی بررسی پرونده‌ها که این کار را بر نمونه‌های ترجمه‌شده آن از زبانی خارجی به فارسی برتری می‌بخشد.
- آنچه در فهرست کتاب آمده است، در مطالب کتاب در بیشتر موارد دیده می‌شود. اما ایراد بزرگی که در این زمینه می‌توان بر کتاب گرفت، حجم بسیار زیادی است که به معرفی نظام قضایی ایران، مجموعه قوانین و سازمان قوه قضاییه در ایران اختصاص داده شده است (از صفحه ۶۶ تا ۱۵۴) که جدای از آنکه لزومی نداشته است که این‌همه مطلب در یک کتاب مقدماتی زبان‌شناسی حقوقی آورده شود، نبود تخصص حقوقی در نویسندگان باعث شده است که گاه سخنانی غیر علمی یا بدون احتیاط علمی را نیز در این بخش از کتاب بر قلم جاری کنند.
- این کتاب را در هر دو دوره کارشناسی‌ارشد و دکتری رشته زبان‌شناسی و گرایش‌های مختلف رشته حقوق می‌توان به دانشجویان معرفی کرد و اگر در میان درس‌های اختیاری این رشته‌ها، درس زبان‌شناسی حقوقی هم وارد شود، این کتاب قابل معرفی به‌عنوان منبع اصلی یا جنبی است. علت این امر این است که اولاً این کتاب به‌عنوان یکی از معدود کارهای موجود در زمینه زبان‌شناسی حقوقی در ایران، کار قابل قبولی است و دیگر آنکه در آن از نمونه‌ها و مثال‌های بومی و داخلی خوبی بهره گرفته شده است.
- نویسندگان از کتاب‌ها، مقالات و رساله‌ها و پایان‌نامه‌های دانشگاهی موجود در ایران

به زبان فارسی به‌خوبی بهره گرفته‌اند. شمار کارهای انگلیسی که تاریخ نشر آنها پس از سال ۲۰۰۰ است هم در کتاب قابل قبول است.

- بررسی و تحلیل زبان‌شناختی چند پرونده داخلی، معرفی ویژگی‌های زبان مجرم، زبان پلیس و زبان بدن از مواردی است که در آنها، نوآوری‌های خوبی در این کتاب دیده می‌شود. به‌ویژه آنکه نویسندگان، چنین مواردی را با نمونه‌های زبانی خاصی از زبان فارسی همراه کرده‌اند و از این نظر مطالب ارائه‌شده برای خواننده بسیار قابل فهم است.

- کتاب همان‌گونه که در بالا هم اشاره شد، در مواردی دارای پراکنده‌گویی و زیاده‌گویی است و برخی از مطالب هم که اتفاقاً حجم انبوهی از کتاب را شامل می‌شود، اصلاً نیازی نبوده است که در کتاب آورده شود؛ درباره این مطالب (به‌طور خاص مطالب مربوط به نظام قضایی ایران) بهتر بود که نویسندگان، خواننده علاقه‌مند را به چند منبع شناخته‌شده در این زمینه ارجاع می‌دادند. اما در کل می‌توان گفت که مطالب کتاب دارای درصد قابل قبولی از انسجام است و بسیاری از آنها همدیگر را کامل می‌کنند.

- نه صفحه از کتاب مربوط به فهرست منابع است. می‌توان گفت امکان بهره‌گیری از منابع بیشتری در این کتاب وجود داشته است، زیرا زبان‌شناسی حقوقی از دهه ۱۹۷۰ به بعد همواره روبه‌رشد بوده است و منابع زیادی در زمینه موضوعات مربوط به آن تولید شده است که به‌نظر می‌رسد نویسندگان از آنها بهره نگرفته‌اند. برای نمونه، از راجر شای که از شناخته‌شده‌ترین پژوهشگران این عرصه است، تنها سه اثر در میان منابع کتاب دیده می‌شود. اما ایراد اساسی‌تر این است که حجم زیادی از منابع کتاب اینترنتی است که این شایسته هیچ اثر پژوهشی و علمی نیست؛ به‌ویژه اینکه بسیاری از این منابع اینترنتی هم از وبلاگ‌ها برگرفته شده است.

- در مواردی، بخش زیادی از کتاب، نقل‌شده از یک اثر است که این در یک کار پژوهشی چندان قابل پذیرش نیست. همانند آنچه درباره معرفی نظام قضایی ایران دیده می‌شود، یا حجم زیاد مطالبی که از دو کتاب جورج یول نقل شده است.

- در استنادات و ارجاعات، در مواردی پراکندگی به چشم می‌خورد و گاهی هم ادعاهایی مطرح شده است که منبع آن ذکر نشده است. برای نمونه در صفحه ۱۸۶ گفته می‌شود «در گذشته، اجتماعات زبانی را به‌طور کلی یکپارچه فرض می‌کردند» و برای چنین ادعایی، هیچ‌گونه منبعی ذکر نشده است. در فهرست پایانی منابع کتاب هم پراکندگی دیده می‌شود. برای نمونه، ساعت و تاریخ برداشتن مطالب در منابع اینترنتی کتاب ذکر نشده است.
- از این نظر هم کتاب تناسب کامل با شرایط جامعه ایران دارد و نکته منفی در آن دیده نمی‌شود.
- با توجه به آنکه چنین کتاب‌هایی می‌تواند موجب بومی‌شدن نگاه به مسایل شوند، به‌نظر می‌رسد که نه‌تنها دارای اثرات مخرب نیستند، بلکه به ریشه‌دارشدن نگاه علمی در جامعه ما هم کمک می‌کنند.
- با توجه به آنکه حوزه میان‌رشته‌ای مطالعات زبان‌شناسی و حقوق، چند دهه پیش شکل گرفته است و در زمینه زبان‌شناسی حقوقی در ایران کار چندان زیادی صورت نگرفته است، باید به ورود کتاب‌هایی چون «زبان‌شناسی حقوقی: درآمدی بر زبان، جرم و قانون» به بازار کتاب کشورمان با دید مثبت نگریست. به‌ویژه اینکه کشور ما، کشور چندزبانه‌ای است که استفاده از دانش زبان‌شناسی در حوزه مسایل حقوقی می‌تواند هم برای پلیس کشورمان و هم برای مسئولان قضایی بسیار سودمند واقع شود.